

MERAL ÖZBEK
Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski

MERAL ÖZBEK Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir.

İletişim Yayınları 165 • Bugünün Kitapları Dizisi 12

ISBN-13: 978-975-470-195-1

© 1991 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-10. BASKI 1991-2012, İstanbul

11. BASKI 2013, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç

DÜZELTİ Ahmet Abbas

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MERAL ÖZBEK

Popüler Kültür ve
Orhan Gencebay
Arabeski

i l e t i ŝ i m

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	15
I. KISIM	
MODERNLEŞME VE POPÜLER KÜLTÜR	29
1- MODERNLEŞME KURAMI VE ELEŞTİRİSİ	31
Modernleşme Kuramı	31
Modernleşme Kuramının Eleştirileri	34
"Geçiş" Toplularında Karma İlişki ve Biçimler	35
"Geleneğin İcadı" ve Modernlik	38
'Eklemlenme' Kavramı	42
Üçüncü Dünya Ülkelerinin Özgüllüğü	45
Nasıl Bir Modernleşme?	47
2- MODERNLEŞME VE POPÜLER KÜLTÜR	53
Modernleşme, Modernizm ve Modernlik	53
Popüler Kültür, Gelenek ve İktidar	56
3- POPÜLER KÜLTÜR VE SANAT	61
Popüler Kültür ve Yüksek Kültür	62
"Güdüp Yönetme" Kuramı ve Frankfurt Okulu	64
Popüler Kültüre Olumlu Yaklaşımlar	67
"Güdüp Yönetme" Kuramının Eleştirileri	70
4- KÜLTÜR, POPÜLER KÜLTÜR VE HEGEMONYA	75
Kültür ve `Kültürel Çalışmalar'	75
Kültür, Hegemonya ve İdeoloji	79
"Popüler" Kavramı ve Popüler Kültür	81
Kitle Kültürü ve Popüler Kültür	87
II. KISIM	
ORHAN GENÇEBAY ARABESKİ	95
1- ORHAN GENÇEBAY ARABESKİ	97
Bir "Anlam Haritası" Olarak Orhan Gencebay Arabeski	99
Arabesk Anlam Haritası ile Gündelik Hayat Arasındaki Devamsızlık ...	104
Arabesk Kent Kültürüdür	107
Popüler Gelenek, Orhan Gencebay Arabeski ve Modernlik	112
1980'li Yılların Arabeski	119
Müzik Endüstrisinin Gelişmesi	120
Arabeskin Hegemonik İdeolojiye Eklemlenmesi	125

2- ORHAN GENCEBAY ARABESKİNİ ORTAYA ÇIKARAN ETMENLER	137
Genel Etmenler	137
Devlet Müdahalesi.....	137
Modernleşen Hayat Pratiği	139
Türk Müziğine Radyo Yasağı	142
Türk Sinemalarında Şarkılı Mısır Filmleri	149
Neden Mısır Müziği?	153
Genel Nedenler	153
Mısır Müziğinin Karma Özellikleri	156
Suat Sayın'ın Ardından Orhan Gencebay.....	159
1960'lı Yıllar	163
Gelenek İçinde Arayış, Gelenekten Kopuş ve	
Karma Buluşlar	163
Abdullah Nail Bayşuğ ve Orhan Gencebay	164
3- ORHAN GENCEBAY ARABESKİ	173
Orhan Gencebay Arabeskinin Özellikleri	173
"Biçim" Olarak Orhan Gencebay Arabeski	174
"Gelenek Taşıyıcısı" Olarak Orhan Gencebay	176
Arabesk Dinleyicileri (Toplumsal Çevre)	181
Orhan Gencebay Arabeski Şarkı Sözleri	184
Kapsayıcı Kavram Olarak "Aşk"	184
Seven ve Sevenler	194
Orhan Gencebay Arabeskinde 1980'li Yıllar	203
SONUÇ	209
EKLER	213
ORHAN GENCEBAY'LA SÖYLEŞİ	215
Bir Orhan Gencebay Filmi: "Batsın Bu Dünya" Hakkında	215
"Arabesk Yorumları" Hakkında	232
Orhan Gencebay Arabeskinin Yazım ve İcra Özellikleri	244
Arabesk Ritm Hakkında	267
Orhan Gencebay Arabeskinden 6 Örnek Parçanın Müziksel Yapısı	274
1980 Sonrası Arabeski Hakkında	279
Duygu ve Teknik Hakkında	285
Akdeniz Müziği ve Milliyetçilik Anlayışı	295
Gelenek ve İlerleme Hakkında	298
Radyo, TV, Devlet Uygulamaları ve Tutuculuk Hakkında	318
ORHAN GENCEBAY ARABESKİ ŞARKI SÖZLERİ ÇÖZÜMLEMESİ	346
Temel Sözcükler ve Sıklıkları	346
Temel Sözcüklerin Sıklık Ortalamaları	348
Benzer Sözcükler ve Toplam Sıklıkları	349
KAYNAKÇA	351

ÖNSÖZ

*“Aklın karamsarlığı
ve iradenin iyimserliği”*

ANTONIO GRAMSCI

AÜSBF Siyaset Bilimi dalında yapılmış olan bu çalışma, asıl olarak 1988 Ekim ayında biten ve 1989 Haziranında kabul edilen bir doktora çalışmasıdır. En başta tez projesini sunduğumda, bu denli ‘vulger’ bir konunun bir doktora tezine yakışmayacağı kuşkusu dile getirilmişti. Yine de bu değerlendirmeyi yapan Enstitü komisyonunda kültür konusunda çalışan biri olmadığından bunun yaratacağı haksızlık gözönüne alınıp, ‘güvenilir’ bir sosyal bilimciden konuyu işleyiş biçimimle birlikte onaylayan bir rapor getirmem talep edildi. Projemin reddedileceğinden o kadar korkuyordum ki, bu talebe gönüllü bir kabul verdim. Dolayısıyla tez projemin kabul edilmesini sağlayan raporu yazan Şerif Mardin’e daha baştan teşekkür borçluyum. Tez konumu popüler kültür alanında seçmemde, doktora süresinde kendisinden dersler aldığım ve bu konuda bizlere

öncülük eden Ünsal Oskay'ın büyük etkisi var. Yine doktora dersleri sırasında Ümit Hassan, gönülden desteğiyle, yazı yazmayla barışmamı sağladı. Akademik hayat ve çalışmanın şimdikinden başka bir etiği olabileceğine inancım biraz da onun sayesinde. Özellikle de tez projesi döneminde olmak üzere, Aydın Uğur ve Nilgün Abisel'in verdiği desteği de anmadan geçemem.

1984'te arabeski tez konusu olarak aldığımda birçok kişi, artık vadesi dolmuş bir toplumsal olgu ve müzik olarak da arabeskin uygun bir konu olmadığını düşünüyorlardı. Bana öyle gelmiyordu; çünkü arabeskin sadece bir moda olmadığını, geçmişten izler taşıdığı gibi, popüler duygu ve biçimlerde kalıcı izler bırakacağını düşünüyordum. Ama bu, yapacağım çalışmanın enini boyunu baştan çok iyi gördüğüm anlamına gelmiyordu. Arabesk konusunu seçmemde hem sahiden 'popüler' olması hem de 1970'lerin sonundan itibaren kültür ve arabesk konusundaki yaygın kanılara duyduğum isyanın etkisi oldu. İsyanım belli tecrübe ve gözlemlere dayalı sezgilerden kaynaklanıyordu. Bunlar başlangıç noktası oluşturdu ve yaptığım şey, bu sezgilerimi varsayan perspektifi geliştirmeye çalışmak, bunu sağlayacak kaynakları aramak, kavramak ve problemi çözümlemede uygun gördüğüm kavramları sentezlemeye çalışmaktı. Kendime en yakın bulduğum, Marksist kültür tartışmaları içindeki İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği oldu. Popüler kültür kavramının tanımlanması ve ideolojik ve politik pratikler açısından öneminin ortaya konmasında özellikle Raymond Williams ve Stuart Hall'un yazıları ufku genişlettiler, sezgilerimi ve günlük sözcüklerimi kavramlaştırmamı sağladılar. Bu arayış süreci içinde beni ilgili kaynaklarla tanıştıran ve tez yazımı süresinde de sıkı tartışmalarıyla düşüncelerimi geliştirmemi sağlayan Aykut Çelebi'ye teşekkür borçluyum.

Arabesk konusuna yaklaşımda etkili olan fevzâi duygularıma gelince. Gecekondu değildim, bir memur kızyıldım, iyi bir eğitim görüyordum ama Orhan Gencebay'dan zevk alıyordum, yatılıken Cumartesi iki Türk filmi ardarda seyredip, Beşiktaş pazarında dolaşmayı seviyordum, vs. Dolayısıyla zevkler ve kültürel tarzların öyle saf halleriyle bulunmadığı, kesin sınırlarla ayrılmadığı ve çelişkili farklı öğelerin birarada yaşandığının farkındaydım. Dahası, –her ne kadar bunları bazılarını göğsüm açık ilan etmede çekingen davransam da–, ‘arabesk’ zevklerimden dolayı kendimi yoz ve yanlış bilinçli bulmuyordum. Ne de böyle sıfatlanan gecekondu ya da değil kentin kenarlarında yaşayan işçi, esnaf... diğer kadın ve erkekleri. Üstelik eğer insan sürekli para sıkıntısı içinde yaşayan, bir batıp bir çıkan, çocukları bari kendinden daha iyi yaşasın diye çabalayan, acı çeken ama yine de ümit etmekten, konuşmak, süslenmek ve eğlenmekten vazgeçmeyen; bazı önyargılardan kurtulamayan ama hoşgörünün âlâsını taşıyan insanlarla ekmek ve gülüşlerini paylaştıysa, ‘kültürlü, aydınlanmış azınlık’ ile ‘cahil, yoz kaderci kitleler’ ikilemine dayalı bir formülle rahat etmesine imkân yoktu. Hem de ‘halk’ın önemli olduğu ve kazanılması gerektiğini varsayan bir perspektifte, halkın kurucu öğelerinden biri haline gelmiş kentli halk sınıflarına ait bir kültürün böyle küçümşenerek yoksayılması çok şaşırtıcıydı. Bu insanlar ‘yanlış bilinçli kitleler’ diye ancak ‘dışarıklıklar’ tarafından adlandırılabilirdi, yani anlamayı seçmeyen, eşit bir alışveriş içine girmeyenlerce. Çünkü eninde sonunda insanlar yaşamın daha iyi olabileceğini kitaplardan öğrenmeseler bile, günlük dertlerinden, özlereinden ya da en azından kendinden daha iyi yaşayanlara bakarak şu ya da bu biçimde biliyorlar. ‘Şu ya da bu biçimde’, yani, ne topyekûn bir yanlış bilinçlilik ne de topyekûn bir aydınlık içinde. (Zaten böyle

olmasaydı, ‘ideolojik mücadele’ denilen şeyin ne anlamı kalırdı?). Bütün mesele, bu özlemleri dile dönecek ve onların peşinde koşacak yolların, koşulların açık olmaması ve de bunların önündeki engellerle mücadele edip alternatif yollar oluşturmanın bedellerinin, tek bir insanın ömrü içinde çok ağır olmasında. Mevcut toplum ilişkileri izin vermediği sürece özlemek ve düşünmek ile birleşmek ve eyleme geçmek arasında öyle kara bir boşluk var ki, bu maddi boşluk ancak kollektif bir mücadeleler zinciriyle aşılabilir. İstedğim, yukardaki formülün seçkinciliğine karşı popülizmi ya da ‘halk ne yaparsa iyidir’ diyen bir görüşü savunmak değil. Yoksul kitlelerin kültürsüzlüğü ve onların sevdikleri şeylerin yozluğuyla uğraşmak yerine, insanları eşit ve özgür yaşamaktan ve bu dünyayı ve kendini tanımak ve geliştirmekten mahrum eden koşullarla, onların durduğu yerde, onlarla birlikte uğraşmayı seçen bir perspektif ve pratiğin sola yakıştığını düşünüyorum. Halkın çeşitli kesimlerinin cahilliklerinden dolayı şu ya da bu biçimde dışardan yola getirilmeye muhtaç olduğu şeklindeki buyurgan bir yaklaşım sosyalist bir kültürel politika olamaz. Hiçbir şeyi değiştirmeden, mevcut olanı paylaşmadan başkaları adına yapılan her “yüksek kültür, sanat” ısrarı, bunlara sahip olmadığı düşünülen kitleleri ikinci kez mahkûm etmekten ve dahası mevcut hakim kültürel iktidarın ekmeğine yağ sürmekten öteye gitmiyor. Çünkü halka ait olarak bildiğimiz popüler kültür alanı aynı zamanda hakim sınıfların at oynattıkları, egemenliklerini pekiştirmek için üzerinden mücadele verdikleri ve kazanmak istedikleri bir alan. Hakim sınıfların değer ve fikirleri, popüler duygu ve düşüncelerin içinde eritilerek, böylece de popüler alandaki direnme etkisizleştirilerek, yaygınlaştırılıyor. O halde hem boyun eğme hem de direnmenin çelişkisini taşıyan bu alan, sosyalist politikalarla eklenilerek kazanıl-